

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه قم

دانشکده آموزش های الکترونیکی

پایان نامه کاشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان:

چگونگی و لزوم جبران خسارت از زندانیان و محکومان حبسی بی گناه

استاد راهنما:

دکتر ابوالفتح خالقی

استاد مشاور:

دکتر عادل ساریخانی

نگارنده:

بابک گل محمدی

تابستان 1390

تاریخ: ۱۳۹۰/۵/۱۹
 شماره: ۲۲۱۷۲۳
 پیوست:

«فرم صورت جلسی دفاع پایان نامه»

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر «عجل الله تعالی فرجه شریف»

جلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد آقای بابک گل محمدی به شماره دانشجویی ۸۷۶۳۷۰۵۵۰۷ رشته حقوق جزا و جرم شناسی تحت عنوان:

لزم و چگونگی جبران خسارت از متهمان و محکومان به حبس

با حضور استاد راهنما، استاد مشاور و هیأت داوران در محل دانشگاه قم در تاریخ ۱۳۹۰/۴/۲۰ تشکیل گردید. در این جلسه پایان نامه با موفقیت مورد دفاع قرار گرفت و نامبرده نمره (باعدد)..... و (با حروف)..... با درجه عالی بسیار خوب خوب قابل قبول غیر قابل قبول دریافت نمود.

نام و نام خانوادگی	سمت	مرتبۀ علمی	امضاء
دکتر ابوالفتح خالقی	استاد راهنما	استاد یار	
دکتر عادل ساریخانی	استاد مشاور	استاد یار	
دکتر محمد خلیل صالحی	استاد ناظر	استاد یار	
آقای روح اله اکرمی سراب	استاد ناظر		
دکتر یعقوب فرجامی	نماینده تحصیلات تکمیلی	استاد یار	

مدیر تحصیلات تکمیلی

نام و امضا

معاون آموزشی دانشکده

نام و امضا

۱۳۹۰/۵/۲۲

نشانی:

قم، جاده قدیم اصفهان،
 دانشگاه قم
 کد پستی: ۳۷۱۶۱۴۶۶۱۱
 تلفن: ۲۸۵۳۳۱۱
 دورنویس:
 معاونت آموزشی ۲۸۵۵۶۸۴
 معاونت اداری ۲۸۵۵۶۸۶
 معاونت دانشجویی ۲۸۵۵۶۸۸

تقدیم به همسر:

که صبورانه مرا در نگارش این رساله یاری نمود.

تقدیر و تشکر:

سپاس بیکران ایزد منان را که بار دیگر توفیق عنایت فرمود و فرصتی ارزانی داد تا با استعانت از درگاه احدیتش این مقطع از تحصیل را نیز سپری کرده و پایان نامه کارشناسی ارشد خود را با موفقیت به پایان برسانم.

بر خود فرض می دانم از زحمات استاد راهنمای ارجمند، **دکتر ابوالفتح خالقی** تشکر و قدردانی نموده و آرزوی توفیق الهی را برای ایشان داشته، چرا که بدون راهنمایی های ایشان این تحقیق به انجام نمی رسید.

همچنین از جناب آقای **دکتر عادل ساریخانی** استاد مشاور محترم، و تمامی اساتید و بزرگوارانی که مرا در راستای تدوین و نگارش این پایان نامه مورد لطف و عنایت خود قرار داده اند، نهایت سپاس و امتنان را دارم.

چکیده:

رعایت حق کرامت، حیثیت و آزادی انسانی توسط حاکمیت و متولیان امور الزام آور است. انسان موجودی آزاد است، آزاد آفریده شده و حق دارد آزادانه زندگی کند. هیچ کس تحت هیچ شرایطی نمی تواند این حق را از او سلب نماید. این حق ریشه در کتاب آسمانی مسلمانان داشته، در قانون اساسی و قوانین عادی بویژه قوانین بین المللی و حقوق بشر همواره مورد تاکید قرار گرفته است. دولت ها به منظور حفظ نظم، برقراری امنیت، اجرای عدالت، پیشگیری و مبارزه با جرم در جامعه مقرراتی در زمینه تحدید آزادی شهروندان وضع نموده اند. در موارد عدیده به بازداشت بسیاری از افراد که هنوز بزه کاری آنان مسلم نیست مبادرت می ورزند. کانون توجه این تحقیق بازداشت متهمان پیش از محاکمه و متعاقبا صدور قرار منع تعقیب و برائت آنان است. سیاست جنایی به سوی جبران خسارت از بزه دیده حرکت می کند، اما در عمل اقدامی صورت نگرفته است. مبنای مسئولیت در فقه و حقوق موضوعه ما اصولا مبتنی بر تقصیر بوده، برخی موارد قانونگذار تئوری خطر را پذیرفته پاره ای موارد هم مبنای مسئولیت، نظریه تضمین حق نهاده شده است. عدالت، انصاف و اصل برائت مبنای عقلی و قواعد لاضرر، لا یبطل، ... مبنای نقلی مسئولیت دولت در قبال متهمان و محکومان به حبس بی گناه را توجیه می کند. بلحاظ فقدان قانون مدون و مشخص و عدم ضمانت اجرای تخلف از ضوابط بازداشت موقت و همچنین عدم وجود ساز و کار جبران خسارت در قوانین موضوعه و ناکافی بودن اصل 171 قانون اساسی و ماده 58 قانون مجازات اسلامی، تصویب قانون مدون در مقررات آیین دادرسی کیفری جهت ضمانت اجرای تخلف از بازداشت موقت قانونی و مسئولیت دولت در قبال زندانیان و محکومان به حبس بی گناه با ارایه طریق، آیین و شرایط جبران خسارت به مقنن ایرانی پیشنهاد شده است.

کلیدواژگان: خسارت، خسارت زدایی، جبران خسارت، زندان، زندانی، محکومان به

حبس، بی گناه

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

- 1.....مقدمه
- 2.....1- بیان مساله
- 4.....2- سوالات
- 4.....3- فرضیات
- 5.....4- اهداف تحقیق و ضرورت انجام آن
- 5.....5- انگیزه انتخاب
- 6.....6- پیشینه پژوهش
- 8.....7- روش تحقیق و محدودیتها
- 10.....8- ساماندهی تحقیق
- 11..... فصل اول : کلیات (مفاهیم، مبانی و پیشینه)
- 12..... مبحث اول: تبیین مفاهیم
- 12..... گفتار اول: مفاهیم لغوی

- 1- خسارت 12
- 2 - خسارت زدایی 13
- 3- محکوم 13
- 4- زندان 13
- 5- زندانی 14
- 6- بی گناه 14
- 7- دولت 14
- 8- مسئولیت 15
- گفتار دوم: مفاهیم اصطلاحی 15
- 1- خسارت 15
- 1_1- خسارت در اصطلاح حقوقدانان 15
- 2_1- خسارت از منظر فقها 18
- 2- خسارت زدایی 20
- 3- محکوم 20
- 4- زندان 21
- 4_1- زندان در اصطلاح حقوقدانان 22

23.....2_4 زندان از منظر فقها.....

24 .....5- زندانی.....

25.....1_5 زندانی در اصطلاح حقوقدانان.....

25.....1_5 زندانی در اصطلاح فقها.....

26.....6- بی گناه.....

27.....7- دولت.....

29.....8- مسئولیت.....

29.....1_8 مسئولیت مدنی.....

29.....2_8 مسئولیت کیفری.....

مبحث دوم : مبانی خسارت زدایی از زندانیان و

30.....محکومان حبس بی گناه.....

31.....گفتار اول : مبانی عقلی.....

32.....1- عدالت.....

32.....2- انصاف.....

33.....3- اصل برائت.....

34.....گفتار دوم : مبانی نقلی.....

1- قاعده لاضرر.....36

2- حدیث ما اخطاه القضاء... ..36

3- قاعده من له الغنم 37

4- قاعده لا یبطل 38

مبحث سوم: پیشینه خسارت زدایی از زندانیان و محکومان حبس بی

گناه...38

گفتار اول: خسارت زدایی در حقوق موضوعه.....39

1- حقوق ایران 39

1-1- قبل از انقلاب.....39

1-1-1- قانون مدنی.....40

1-1-2- قانون مسئولیت مدنی.....40

1-1-3- قانون آیین دادرسی مدنی.....41

1-1-4- قانون مجازات عمومی.....42

1-1-5- قانون آیین دادرسی کیفری مصوب 1290 و

اصلاحات و الحاقات بعدی.....43

1-1-6- قانون مربوط به مقررات امور پزشکی - دارویی.....43

45 .....2-1- بعد از انقلاب.....

45.....1-2-1- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....

46.....2-2-1- قانون مطبوعات مصوب 1364.....

.....3-2-1- قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و

47.....انقلاب در امور کیفری مصوب 1378.....

47.....4-2-1- قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب سال 1361.....

48.....5-2-1- قانون مجازات اسلامی مصوب سال 1375.....

.....2- خسارات زدایی از زندانیان و محکومان حبس بی گناه

49.....در سایر کشورها.....

49.....1-2- فرانسه.....

50.....2-2- آلمان.....

51.....3-2- ژاپن.....

51.....4-2- بلژیک.....

52.....5-2- انگلستان.....

گفتار دوم: خسارت زدایی از زندانیان و محکومان حبس بی گناه

53..... درآموزه های دینی

53..... 1- قبل از اسلام

56..... 1-1- یهود

58..... 1-2- زرتشت

59..... 1-3- مسیحیت

61 ..... 2- بعد از اسلام

62..... مبحث چهارم : قلمرو خسارت زدایی

62 ..... گفتار اول : خسارت های مادی

64..... گفتار دوم : خسارت های غیر مادی

64..... 1 - خسارت معنوی

66..... 2 - خسارت روانی

69..... 3 - خسارت مربوط به سلب آزادی

فصل دوم: ابعاد کاربردی خسارت زدایی از زندانیان و

72..... محکومان حبس بی گناه

74..... مبحث اول: شرایط و چگونگی خسارت زدایی

- 75..... گفتار اول : شرایط جبران خسارت
- 75..... 1- سلب آزادی
- 2- صدور حکم براءت یا قرار منع تعقیب توسط
- 76..... مقامات صلاحیتدار قضایی
- 76..... 3- غیر مستند بودن سلب آزادی با اقدامات شخص متهم
- 77 ..... 4- بازداشت موقت
- 79..... گفتار دوم : چگونگی جبران خسارت
- 85..... مبحث دوم : بررسی عملکرد مقنن و مطالعه تطبیقی
- 86..... گفتار اول: بررسی عملکرد مقنن
- 87..... 1- اصل 171 قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- 90..... 2- ماده 58 قانون مجازات اسلامی مصوب 1370
- 3- ماده 491 قانون آیین دادرسی کیفری سابق و
- 92..... ماده 298 آیین دادرسی کیفری
- 92..... 4- بند 5 ماده 5 کنوانسیون اروپایی حقوق بشر
- 94..... گفتار دوم: مطالعه تطبیقی
- 107..... فصل سوم: منابع جبران خسارت و بررسی رویه قضایی

108.....	مبحث اول: منابع جبران خسارت
108.....	1- بیت المال
109.....	2- شرکت های بیمه
112.....	مبحث دوم: بررسی رویه قضایی
126.....	نتیجه گیری و راهکارها
126.....	1- نتیجه گیری
129.....	2- راهکارها
133.....	منابع و ماخذ

مقدمه

"والذین یؤذون المؤمنین و المؤمنات بغیر ما اکتسبوا فقد احتملوا بهتاناً و اثماً مبیناً"

«آنان که مردان و زنان با ایمان را بدون جرم و گناهی که سزاوار آزار و اذیت باشند برنجانند قطعاً باری گران و گناهی آشکار برگردن گرفته‌اند»¹

آزادی و آزاد زیستن از زمره حقوق طبیعی انسانهاست زیرا هر انسانی آزاد آفریده شده و حق دارد آزادانه زندگی کند هیچ کس تحت هیچ شرایطی نمی‌تواند این آزادی را سلب یا آنرا متزلزل کند. با نگاهی به تاریخ بشریت ملاحظه می‌شود که این آزادی در کنار برابری از قواعد طبیعی زندگی اجتماعی انسانها تلقی شده است هر چند اغلب حکام ستمگر در طول تاریخ با توسل به قدرت و ستم‌گری آزادی انسانها را محدود کرده و متهمین را بدون کوچکترین دلیل ولو به مدت طولانی در سیاهچالهای تنگ و تاریک حبس کرده‌اند اما همین متهمان با گذشت زمان بی‌گناهی خود را اثبات کرده‌اند .

دولت‌ها به منظور حفظ نظم و امنیت در جامعه مقرراتی در زمینه تحدید آزادی شهروندان از قبیل بازداشت موقت، تحت نظر قرار گرفتن شخص مظنون به ارتکاب جرم و غیره وضع نموده‌اند قضات محاکم و دادسراها خصوصاً در جرایم عمومی در جهت رسیدگی به اتهام متهمان و انجام تحقیقات مقدماتی با توسل به موازین قانونی قبل از ثبوت اتهام اقدام به بازداشت متهمان می‌نمایند یا در فرایند استمرار تحقیقات مقدماتی متهمان را پیش از محاکمه مدت‌های طولانی در بازداشت نگه می‌دارند.

محاکمات صورت گرفته در تاریخ دادگستری نشان می‌دهد که اغلب متهمان در حال انتظار محاکمه ، بعد از محاکمه عادلانه با اعلان حکم برائت از زندان آزاد شده‌اند سلب آزادی از چنین متهمانی ، جامعه و دولت را در قبال ادعا و اجرای برقراری نظم و امنیت در جامعه پاسخ گو می‌داند.

---

1. قرآن کریم، سوره مبارکه احزاب آیه 58

1 - بیان مساله

رعایت حق کرامت و حیثت انسانی از الزامات حقوق اولیه و بدیهی بشری است رعایت این حق توسط حاکمیت و متولیان امور الزام آور است این حق ریشه در کتاب آسمانی مسلمانان داشته و در قانون اساسی کشور در بند 6 اصل 2 و در بند 14 اصل 3 و اصل 22 و 39 و قوانین عادی بویژه قوانین بین‌المللی و حقوق بشر همواره مورد تاکید قرار گرفته است.

اصل برائت سرمنشاء این ادعا و ترسیم سیمای سلیم این حق مبین قانون مدون یک کشور است. کلیه کشورها و حکومت‌ها به منظور پیشگیری و حفظ نظم اجتماعی و اعمال عدالت کیفری و مبارزه با پدیده جرم و اعاده نظم اجتماعی به جامعه و نتیجتاً برقراری ثبات امنیت در کشور، در موارد عدیده به بازداشت بسیاری از افرادی که هنوز بزهکاری آنان مسلم نیست، مبادرت می‌ورزند.

متهمانی به بازداشت اعزام می‌شوند که هنوز ادله کافی بر ارتکاب جرم علیه آنان یا موجود نیست یا وصف مجرمانه رفتار آنان، با عنوانی که مقام قضایی با قوانین و عناوین اتهامی تطبیق داده، محل ایراد جدی است. عبارت دیگر در فرایند دادرسی و تحقیقات مقدماتی عناوین ابتدایی تفهیم شده که منجر به بازداشت طولانی متهم شده به عناوینی بسیار خفیف تغییر یافته که با توجه به حدت و خفت مجازات اساساً متهمان این گونه جرایم نبایستی به مدت طولانی در بازداشت بمانند.

اما در عمل دیده شده که در فرایند دادرسی افراد به اتهامات زناهی محصنه و ..... قریب به یکسال بازداشت شده‌اند در حالی که بعداً اتهام آنان به ارتباط نامشروع تغییر یافته است به عبارت دیگر بعد از استماع دفاعیات متهم و با دخالت آزادانه وکیل متهم و تبیین اتهام و واقعه مادی جرم توسط وکیل، عنوان مجرمانه تغییر یافته است .

تحقیق حاضر نشان می‌دهد که بازداشت موقت متهم و استمرار آن با نوع مجازاتی که در پایان دادرسی برای متهم در نظر گرفته شده همخوانی ندارد و در اکثر موارد از نظر احتساب نیز دادگاهها مواجه با اشکال جدی هستند بعنوان مثال؛ مجازات ارتباط نامشروع طبق ماده 637 قانون مجازات اسلامی شلاق تا 99 ضربه تازیانه است. احتساب ایام بازداشت موقت متهم با مجازات شلاق غیرقابل محاسبه است همچنین بازداشت متهمان قبل از محاکمه و تطبیق واقعه مادی جرم و اوصافی که در شخص مرتکب وجود دارد با عناوین مجرمانه و تفهیم آن به متهم یکی از مقوله‌های مهم این تحقیق خواهد بود.

دادستان و بازپرس با بکارگیری تمام توان علمی خود و تحقیق پیرامون عناوین اتهامی بایستی تمام دقت و کمال احتیاط را در جانب متهم بکار گیرند تا مبادا متهمی با عناوین بلاوجه و تطبیق نادرست اتهامات با مواد قانونی مدت‌ها در بازداشت بماند. همچنین بازداشت متهمان با قرارهای تامین نامتناسب کیفری تحت عنوان قرارهای منتهی به بازداشت متهم موضوع بحث ما در این تحقیق خواهد بود، زیرا قرارهای تامین کیفری نامتناسب گاهی به نوبه خود منجر به بازداشت متهمان می‌شوند این نوع قرارها نیز در نظریه جبران خسارت از زندانیان بی‌گناه نیز موضوع بحث ما خواهد بود.

کانون توجه این تحقیق بازداشت متهمان پیش از محاکمه و متعاقباً صدور قرار منع تعقیب و براءت آنان است. سیاست جنایی به سوی جبران خسارت از بزه دیده حرکت می‌کند، اما این سیاست هنوز برای جبران خسارت برای زندانیان بی‌گناه اقدامی نکرده است. نگارنده در این تحقیق به این مقوله تحت عنوان سیاست جنایی ناشناخته¹ بحث می‌کند.

مسئولیت دولت در قبال خسارتهایی که در اجرای اعمال حاکمیت به شهروندان وارد می‌شود، تحت عنوان یک مسئولیت ناشناخته شناسایی نشده است. نگارنده در این تحقیق سعی می‌کند راهکارهایی برای به رسمیت شناختن این مسئولیت ارائه کند.

---

1. احمد، حاجی ده آبادی، مطالعه تطبیقی جبران خسارت بزه دیده به هزینه دولت و نهادهای بومی، رساله دوره دکتری دانشگاه شهید بهشتی، سال تحصیلی 1378.

2 - سوالات

مهمترین سوالاتی که این پژوهش در راستای پاسخ به آن تدوین شده عبارتند از :

- 1) مسئولیت جامعه در قبال زندانیان و محکومان حبس بی گناه چیست؟
- 2) مبانی خسارت زدایی از زندانیان و محکومان حبس بی گناه کدام است؟
- 3) راهکارهای جبران خسارت از زندانیان و محکومان حبس بی گناه چیست؟
- 4) آیا برای وصول خسارت از دولت شرایطی وجود دارد؟

3 - فرضیات

- 1) اصل تساوی شهروندان در مقابل تکالیف عمومی ایجاب می کند که خسارتی که بر اثر تصمیم قدرت عمومی استثنائاً بر یکی از افراد جامعه وارد گردیده است، توسط دولت جبران شود .
- 2) منابع معتبر فقهی و شرعی و اصل انصاف و ادل اهم مبانی خسارت زدایی از زندانیان بی گناه است .
- 3) اعاده وضع به حال پیشین ، پرداخت خسارت مادی با تعیین میزان آن ، اعلان رأی و تصدیق قصور دولت حق مسلم متهم بی گناه است .
- 4) صرف صدور حکم براءت یا منع تعقیب برای اعطای خسارت کافی نخواهد بود و شرایط دیگری نیز برای دریافت خسارت از دولت لازم است .

4 - اهداف تحقیق و ضرورت انجام آن

1) شناسایی حقوق متهمان و محکومان حبس بی گناه متعاقب صدور حکم برائت یا قرار منع تعقیب در قوانین موضوعه.

2) ضرورت توجه مسئولیت دولت در قبال زندانیان بی گناهی که بازداشت آنها بلاوجه تلقی شده است .

3) ارائه طریق و آیین جبران خسارت از این افراد به حاکمان و متولیان امور قضایی.

4) بازداشت پیش از محاکمه در برخی جرایم توسط مقنن پیش بینی شده است . توقیف احتیاطی قبل از ثبوت اتهام به استناد این قرار توجیه می شود ، بنابراین تحقیق حاضر اصول حاکم بر صدور قرار بازداشت موقت را در قانون آیین دادرسی کیفری و سایر قوانین خاص بررسی می کند.

5) بی توجهی مقنن به بازداشت های بلاوجه و اشتباهات قضایی، حفظ مصونیت دولت در قبال اعمال حاکمیت و عدم تصویب قوانین ناظر به حقوق زندانیان بی گناه، ضرورت انجام تحقیق حاضر را تبیین می کند.

5 - انگیزه انتخاب

حفظ کرامت انسان از وظایف اصلی حکومتها در سیاست جنایی است لذا دولت در قبال متهمینی که پس از گذراندن مدتی در زندان ، برائت حاصل می کنند مسئولیت دارد جبران خسارت ناشی از بازداشت موقت یک حق مسلم متهم بی گناه است. این گونه بازداشت ها مخالف آزادیهای فردی و مخالف اصل برائت است و هیچ گاه در یک جامعه یک امر عادی تلقی نخواهد شد.

نکته دیگر جبران خسارت ناشی از محکومیت غیر قانونی به حبس است گاهی اوقات پیش می آید که متهم در خلال گذراندن مدت محکومیت، بنا به ادله‌ی که کشف می گردد بی گناه شناخته می شود این دسته از زندانیان نیز بایستی از حق جبران خسارت مادی و معنوی بهره مند شوند.

توجیه قانونی تحدید آزادی متهمان و محکومان حبس در فرایند تحقیقات مقدماتی لغایت زمان محاکمه آنان در یک دادرسی عادلانه و ارزیابی ادله ابرازی علیه متهم، قواعد و قوانین شکلی ما از جمله قانون آئین دادرسی کیفری است اهمیت این قواعد و اصول حاکم بر محاکمه بر صاحب نظران علوم جنایی پوشیده نیست ارزش و اعتبار هر کشوری ملازمه با احترام به حقوق و آزادی‌های فردی شهروندان آن جامعه دارد.

علت عمده بازداشت متهمان بی‌گناه به مقوله‌ی اشتباهات قضایی در دادرسیهای کیفری برمی‌گردد این اشتباهات قضایی خسارات جبران‌ناپذیری به شخص متهم و کسان او وارد می‌کند. نگارنده با توجه به اهمیت موضوع و حق مسلم متضررین با تحقیقات دامنه‌داری که انجام داده سعی می‌کند راهکارهای مناسبی در جهت حل مشکل و جبران حقوق از دست رفته‌ی این دسته از شهروندان به جامعه‌ی حقوقی کشور ارائه کند.

6 - پیشینه پژوهش

در کشور ما پیرامون حق متهم بی‌گناه تحقیقات کاملی صورت نگرفته است، حقوقدانان ایرانی کمتر به این موضوع پرداخته اند.

1- کتاب ادله اثبات دعوی نوشته دکتر ایرج گلدوزیان در مبحث ارزیابی ادله مصادیق اشتباهات قضائی مبتنی بر دلایل غیر واقعی را که قربانیان زیادی را در بر گرفته مورد بررسی قرار داده است.

در این کتاب اشتباهات قضائی که منجر به تحمل کیفر بیگناهان می‌شود معلول دلایل غیر واقعی و به دور از حقیقت متشکله در مرحله کشف جرم و تحقیقات مقدماتی است نویسنده در انتهای بحث به موارد معدودی از بی‌گناهان که به علل غیر موجه در زندان مانده اند اشاره می‌کند و اعاده حیثیت و جبران خسارت از این دسته از افراد را به متولیان حکومت پیشنهاد می‌کند.

متأسفانه در این تحقیق به اشتباهات قضائی مقامات دادسرا پیرامون قرار بازداشت موقت و سایر قرارهایی تأمینی که منجر به بازداشت متهم می‌شوند اشاره ای نشده است.